

JAUNS PEDAGOĢIJAS ZINĀTNES PRIEKŠMETS

Ausma Špona
ausma.spona@lu.lv

Atslēgas vārdi: *pedagoģijas zinātnes priekšmets, audzināšanas mērķis, audzināšana/ pašaudzināšana, pašpiederze, sadarbība*

Pedagoģijas zinātne ar savu sarežģīto priekšmetu — audzināšanu — ir nesaraucami saistīta ar sabiedrības attīstības procesiem. Pedagoģijas zinātnes saknes tieši saistītas ar cilvēces kultūrvēsturisko attīstību. 20. gadsimta otrajā pusē un 21. gadsimta sākumā Eiropā zinātnieku pedagoģijas pētījumos ir aktualizētas audzināšanas problēmas. Šis ir laiks, kad totalitārismu daudzās valstīs nomaina demokrātija. Atbilstoši laikmeta vajadzībām rakstā pamatots jauns pedagoģijas zinātnes priekšmets.

Katrai tautai ir sava tautas pedagoģija par cilvēka audzināšanu. Kamēr pastāvēs *homo sapiens*, tikmēr pastāvēs audzināšana. Līdz ar demokrātijas nostiprināšanos sabiedrībā mainās faktori, kas būtiski ietekmē audzināšanas un izglītības izmaiņas.

Divdesmit pirmais gadsimts daudzu pasaules valstu intelektuāļu vērtējumā tiek dēvēts par zināšanu vai informācijas gadsimtu. Jaunajos apstākļos tas prasa jaunas pieejas arī pedagoģiskajai darbībai. Publicētā ziņojumā "Mācīšanās ir zelts", ko Starptautiskā komisija sniegusi UNESCO 1996. gadā, tās loceklis franču pētnieks Žaks Delors (Jacques *Lucien Jean Delors*, dz. 1925) norāda: "Komisija pārrunāja vajadzību sākt veidot sabiedrību, kas mācās... vēl labāk būtu, ja skola ieaudzinātu gan alkas, gan prieku mācīties..., vienīgais paņēmieni, kā to apmierināt, ir katram cilvēkam iemācīt mācīties."¹ Mūsdienās šo ideju īstenot skolā nav viegli. Viens no cēloņiem, kas to bremsē, ir daudzu skolēnu nepatika pret skolu. Mūsu zinātniskajā pētījumā² uz jautājumu "Vai jums patīk skola, kurā mācāties?" Rīgas 9. un 12. klašu 1938 skolēni atklāja savu

vērtējumu par skolu. 78,64% respondentu atzina, ka skola viņiem patīk un viņu sasniegumi mācībās, draudzība un sadarbība gan ar vienaudžiem, gan skolotājiem veido piederības izjūtu skolai. Vienaldzīgi pret skolu ir 15,95%, bet skolā nepatīk 5,41% skolēnu. Vienaldzība un neapmierinātība pret skolu nedaudz, bet samazinās laikā no 9. (23,85%) līdz 12. (18,95%) klasei.

Ir nepieciešams no bērnības katram ieaudzināt ieinteresētu attieksmi pret zināšanu apguvi un prasmēm tās lietot dzīvesdarbībā. Tas nozīmē, ka bērnu produktīva mācīšanās sākas ar audzināšanu jeb attieksmju veidošanu pret mācībām. Tas ir pamats jaunai pašpiederzei sevī, dabas un sabiedrības attīstības likumsakarību izpratnei.

Rūpes par katra cilvēka mācīšanos un audzināšanu no agras bērnības visa mūža garumā ir ikvienas valsts mērķis.

Mūsdienās audzināšanas pamatu veido humānisma idejas, kas apstiprina cilvēka dzīvības vērtību, nozīmīgumu un personības unikalitāti (neparasts, neatkārtojams, vienreizējs). Cilvēka audzināšana atbilst demokrātiskas sabiedrības attīstības mērķim — sekmēt

katra individuālo spēju un potenciāla attīstību, kas nodrošinātu sabiedrības kvalitāti.

Itāļu literatūrzinātnieks un filozofs Nučo Ordine (*Nuccio Ordine*, dz. 1958) ir iesaistījies pasaules zinātnieku diskusijās par zināšanu vērtību mūsdienu dzīvē un materiālo vērtību sadales principiem. “Zinības pašas par sevi ir šķērslis naudas visvarenības un utilitārisma murgiem. Visu var nopirkt, taisnība, sākot ar parlamentāriešiem un beidzot ar tiesnešiem, sākot ar varu un beidzot ar pānākumiem: it visam ir sava cena.”³ Cilvēka pasaules izziņas cenai, kas maksājama par zināšanām, ir pavisam cita iedaba. Cita vietā nevar paveikt grūto ceļu, kas ved pie zināšanām. Pat visprestižākais universitātes diploms, kas nopirkts par naudu, nedod patiesas zināšanas un neveicina patiesas gara pārvērtības. Pēc filozofa N. Ordines domām, tikai zināšanas var mest izaicinājumu mūsdienu tirgus likumiem, kuri pat cienījamus cilvēkus sabiedrībā dzen pēc naudas un varas. Acīmredzamas parādības daudzu valstu sabiedrībā kā taupības režīmi neskar korupciju un lielās algas, ko saņem politiķi, menedžeri, baņķieri un superkonsultanti. Atbildīgie šo procesu organizētāji ne redz, ne dzird, ka par to maksā visi strādājošie, pat vismazāk pelnošie, kas bieži vien bezspēcības un pat nabadzības dēļ ir spiesti meklēt citu, labāk atalgotu darbu, pat atstājot Dzimteni. N. Ordine norāda, ka “ekonomisko interešu vārdā pamazām nogalina pagātnes piemiņu, humanitārās disciplīnas, klasiskās valodas, izglītību, brīvu pētniecību, fantāziju, mākslu, kritisko domu un kultūras apvārsni, kam vajadzētu iedvesmot ikvienu cilvēka darbības jomu”⁴.

Cilvēks 21. gadsimtā atšķiras no citu vēsturisko laikmetu *homo sapiens* ar īpašo dzīves vērtību izpratni. Par to liecina daudzu pasaules valstu iedzīvotāju gan atsevišķu sociālo grupu, gan individuālā pašrealizācijas vajadzība. Cilvēki vēlas uzlabot savu labklājību, strādāt un saņemt par darbu atbilstošu atalgojumu, iegūt izglītību un veselības aprūpi. Izteikta ir Latvijas iedzīvotāju pašapziņas

attīstība pēdējā trīsdesmitgadē, ko raksturo neatkarīgas valsts atjaunošana, brīvības un demokrātijas nostiprināšana valstī. Strauji mainās sociālā dzīve; attīstās ekonomika un zinātne; tehnika un informācijas tehnoloģiju līmenis. Dažās profesijās ik pēc 2–3 gadiem informāciju tehnoloģiju lietošanas prasmes ir būtiski jāpapildina vai pat jāapgūst no jauna. 21. gadsimta sākums ir raksturīgs ar iespēju piekļūt jaunām informācijas tehnoloģijām un tās izmantot. Zinātnieku pētījumi pierāda, ka tehnoloģiju izmantošana maina mācīšanās procesu psiholoģiski un sociāli.⁵ Šāda strauja situāciju maiņa sabiedrībā prasa prognozēt izteikti uz nākotni virzītu pedagoģiski pamatotu izziņas attīstību, iespēju valstiski nodrošināt katram izglītību un katram pašam prast vadīt savu personīgo mācīšanās un pašattīstības procesu.

Mijsakarība — katram cilvēkam sabiedrības iespēju nodrošināšana pilnvērtīgas izglītības ieguvei, no vienas puses, un personības atbildība par pašaudzināšanas, mācīšanās un pašattīstības rezultātiem, no otras puses, ietekmē pedagoģijas zinātnes priekšmetu.

Latviešu valodā 20. gadsimta sākumā sāka lietot jēdzienu “pedagoģijas zinātnes priekšmets”. 1919. gadā Kārļa Dēķena (1866–1942) izdotā “Rokasgrāmata pedagoģijā” sākas ar teikumu: “Pedagoģijas zinātnes priekšmets ir audzināšana.”⁶

Latvijā pēc neatkarības atgūšanas izglītības sistēmā sarežģīta izrādījās pāreja no normatīvās pedagoģijas uz sadarbības pedagoģiju. Pedagoģiskajiem pētījumiem 21. gadsimta sākumā Latvijā diemžēl nav sistemātiska un mērķtiecīga rakstura, jo valsts politikā, īpaši izglītības jomā, pedagoģijas zinātne un pētījumi audzināšanā ne vienmēr tiek atbalstīti un novērtēti.

Pedagoģiskajos pētījumos un īpaši praksē jebkura pedagoģiskā darbība atklājama pašorganizācijas (iekšējā) un organizācijas (ārējā) sistēmu vienotībā, nodrošinot to atvērtību. Atvērtība nozīmē sistemātisku jaunu mērķu izvirzīšanu, jaunu pedagoģisko

līdzekļu meklējumus un to lietošanu mērķu sasniegšanai.

Ārējās sociālās un dabas vides ietekme norisinās izziņā interiorizācijas procesos. Interiorizācija (internalizēt, *internus* — iekšējs) ir psihisks prāta process ar pozitīvu ievirzi, kurā cilvēks uzņem sevi, apgūst, paredz ar sevi saistītus notikumus, parādības, jēdzienus, faktus, sakarības un pieņem, veido savas vērtības, mērķus, ideālus, normas.

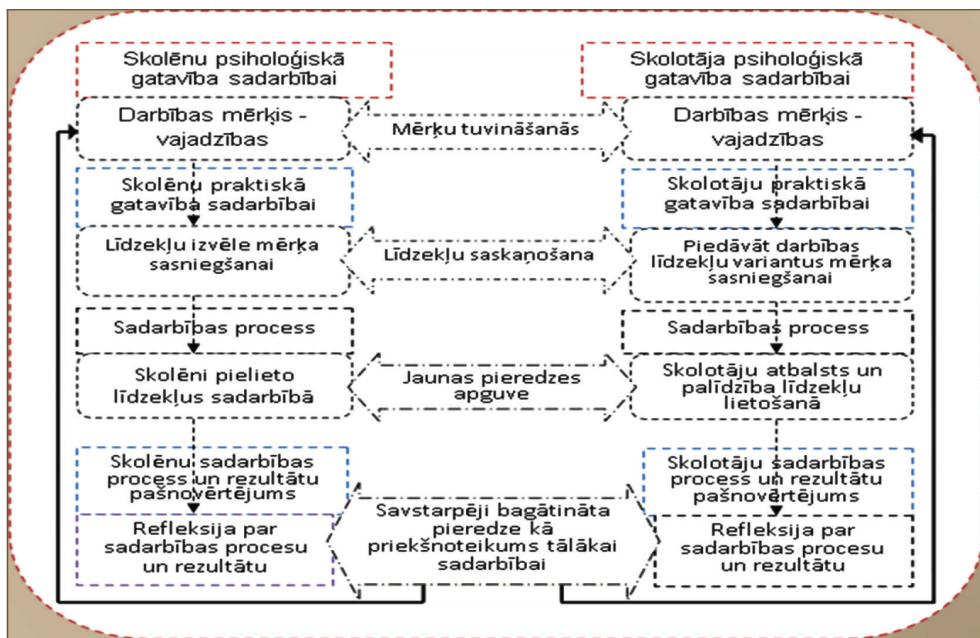
Psihiskajā prāta, emocionālajā attieksmes izpausmes procesā notiek pāreja no iekšējās prāta darbības formas uz ārējo (praktisko: runu, rīcību, uzvedību) darbību. Skolēni, studenti dažādās vecuma grupās ir ar daudzveidīgām interesēm un mācās ar atšķirīgu intensitāti, bet vissvarīgākais, kas viņiem jāizprot, ir īstenot vajadzību dalīties ar klases vai grupas biedriem par uzziņāto. To sauc par eksteriorizācijas procesu, t.i., iemācīto, izprasto izskaidrojot, izstāstot, modelējot kopā ar citiem, nostiprinot apgūto interiorizācijas procesā. Šo psihisko prāta darbības procesu

nenovērtēšana noved pie paviršām zināšanām un grūtībām tās lietot.

Audzinošās mācības, ko raksturo skolēnam, studentam personīgi nozīmīga satura un formas interiorizācija, ir intensīvas un interesantas. Organizēt pedagoģisko darbību apgūtā nostiprināšanai nozīmē skolotājam organizēt šo procesu mācībās.

Zinātniskos vai mācību pētījumos izziņas process vieno skolotāju un skolēnu, mācībspēku un studentu pašizziņu (iekšējais komponents) ar satura, metožu un vides (ārējie komponenti) mijiedarbību.

Mūsdienu pedagoģiskajā darbībā blakus iepriekšējo paaudžu vēsturiskās pieredzes nodošanai ir veidojamas jaunas pedagoģijas zinātnes un prakses pētniecības paradigmas. To nosaka 21. gadsimta pasaules un mūsu priekšstatu nemitīgas izmaiņas, attīstība, jaunu teoriju atklāšana par cilvēka, dabas un sabiedrības mijiedarbību. Jaunās idejas, teorijas tiek iedzīvinātas darbības procesuāli strukturālā, veseluma, dabatbilstības

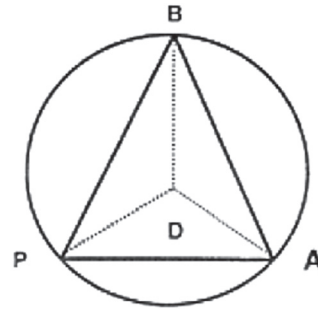
1. att. Sadarbības modelis kā pašpieredzes bagātināšanās process⁷

un kultūratbilstības pieejās, pamatojot to ar integrētu saturu un darbības metodēm. Bērnodārzos, skolās un augstskolās pedagoģiskās darbības attīstība izziņas procesā virzās uz pedagoģisko līdzekļu radošiem meklējumiem sadarbībā.

Sabiedriskie procesi mūsdienās maina cilvēka pozīciju — no izpildītāja darbībām uz aktīvu, patstāvīgu un atbildīgu darītāju. To veicina jaunas audzināšanas idejas filozofu, pedagoģu un arī sociālo un eksakto zinātnieku darbos. Latvijā 20. gadsimta deviņdesmitajos gados mainās pedagoģijas paradigmas būtība — autoritārās darbības pedagoģija pāriet uz humāno sadarbības pedagoģiju, kurā divi vai vairāki cilvēki sadarbībā virzās uz kopīgu mērķi ar savstarpēji saskaņotiem sasniegšanas līdzekļiem, tuvinātu novērtējumu un pašnovērtējumu par sasniedzamajiem rezultātiem. Sadarbība ir pieredzes pārņemšanas forma, iespēja atdarināt labākos paraugus un pašpieredzes pilnveidošana ar jaunām zināšanām, prasmēm un attieksmēm⁸.

Process ir sarežģīts un ilgstošs, jo īpaši skolotāju un augstskolu mācībspēku darbībā. Šīm ļoti nozīmīgajām sociālajām grupām savā darbībā ir būtiski jāmainās. Līdzšinējais vienpersonīgais mācību, studiju un audzināšanas nodarbību organizators, vadītājs, kontrolieris kļūst par līdztiesīgu sadarbības partneri ar skolēniem un viņu vecākiem, kā arī ar studentiem. Līdz ar pozīcijas maiņu pedagoģiskajos procesos skolās un augstskolās ienāk jaunas pedagoģiskas idejas, kas radītas un teorētiski definētas, bet vēl nav ieviestas metodiskās pieejās pedagoģiskajā praksē. Vispirms tā ir ideja par audzināšanas mērķi kā nozīmīgu faktoru pedagoģiskajā darbībā, kas sekmētu brīvas, patstāvīgas un atbildīgas skolēna, studenta personības veidošanos mācību/studiju procesā (2. att., kur A — atbildība, B — brīvība, P — patstāvība un D — darbība). Mērķis tiek prognozēts un sasniegts darbībā.

Mērķa īstenošanas galvenā prasība ir skolēnu un studentu aktīva līdzdalība mācību,

2. att. Audzināšanas mērķis⁹

studiju satura un formu izvēlē. Līdzdarbība mācību gaitā kļūst galvenais audzināšanas līdzeklis brīvas, patstāvīgas un atbildīgas personības veidošanās procesā¹⁰.

Mērķa prognozēšana izglītībā prasa vienu-tu sistēmu no valsts, izglītības iestādēm, skolām, klasēm, un tai jānonāk līdz katra bērna attīstībai.

Sasniedzamais mērķis audzināšanā un mācībās ir svarīgākais faktors, kura konkrēta izvirzīšana un sasniegšanas rezultātu vērtēšana ir svarīga visā valsts izglītības sistēmā. Mērķa izvirzīšanas un sasniegšanas organizēšanas sistēma klasēs, skolās, institūcijās, valstī iespējama tikai aktīvi, līdztiesīgi sadarbojoties visiem sistēmas dalībniekiem — no skolēna līdz sistēmas pārvaldei.

Otrs nozīmīgs faktors, kas liekams mācību un zinātniskās izziņas pamatā, ir katra skolēna, katra skolotāja, katra mācībspēka pašpieredze. Vācu filozofs Johans Gotlībs Fihte (*Johann Gottlieb Fichte*, 1762–1814) norāda uz pieredzi mācību pētījumos, kas balstās uz cilvēka iekšējās jeb psihiskās pasaules izziņu. Fihte to pamato: “Es kaut cik pazīstu krietnu apkārtējās pasaules daļu un tiešām neesmu taupījis nedz pūles, nedz centību, lai to sasniegtu. Esmu ticējis tikai savu sajūtu orgānu saskaņīgai informācijai, tikai pastāvīgai pieredzei; es aptaustīju visu, ko biju ieraudzījis, es sadalīju, ko biju aptaustījis; savus novērojumus es atkārtāju un atkārtāju tos vairākkārt.”¹¹

Fihte secina, ka izziņa ir darbība, bet cilvēka augstākais mērķis ir darbošanās izziņā pēc paša sapratnes likumiem. Tieši tāda ir brīvības izpratne izziņā, un šai Fihtes idejai radās sekotāji pedagogijā.

Pašpiederze ir nozīmīgs mācīšanās rezultāts, un tā mūsdienās ieguvusi īpašu nozīmi. Pēc Džona Džūija (*John Dewey*, 1859–1952) uzskatiem, pašpiederzes apguvē nozīmīga ir izziņas darbības un pārdzīvojamā vienotība. “Piederzes unce ir labāka par tonnu teorijas tikai tāpēc vien, ka pieredze padara teoriju aktuālu.”¹² Pēc Dž. Džūija uzskata, domāšanā izpaužas pieredzes intelektuālais potenciāls kā spējas prognozēt jaunu pašpiederzi vienībā ar savā pašpiederzē esošo saturu¹³. Pašpiederze ir katra cilvēka dzīves darbības nozīmīga vērtība. Pieredzes būtību skaidro vācu zinātnieks Mārtiņš Gīze (*Martin Giese*)¹⁴: “Pieredze tiek saprasta kā aktīvs, autonom (personīgs) izglītības process, kas kā pašrefleksīvs mehānisms vada (process) un pabeidz (produkts) cilvēka un pasaules attiecības. Pieredze kā attiecību fenomēns ved pie akumulēta pieredzes kopuma, kas iespaidīgi maina personības un apkārtējās pasaules attiecības un ideālā gadījumā patstāvīgi tiek optimizēts”.¹⁵ Tātad sadarbībā katrs subjekts — skolēns, skolotājs, students, mācībspēks — iegūst savu pašpiederzi, no tā izriet pedagogiskā procesa dialogisks raksturs kā objektīva pedagogiska parādība. Tieši dialogs mācībās kļūst objektīvs, un tā metodiska izstrāde ir objektīva vajadzība.

Demokratizējoties sabiedrībai Baltijā, audzināšana balstās uz sadarbību, kuras nosacījums ir audzināšanas un pašaudzināšanas mijsakārbība. Sadarbība kā pedagogiskās darbības pamatprincips īstenojas integratīvā saturā, metožu pieejā audzinošās mācībās, kas nodrošina radošas un humānas personības pašattīstību un pārmaiņas. Šīs pārmaiņas rada izmaiņas pedagogijas zinātnes priekšmetā, balstoties uz pārmaiņām sabiedrībā un cilvēka kā augstākās vērtības atzišanu, tādēļ pedagogijas zinātnes priekšmetu

21. gadsimtā ir nepieciešams definēt: Pedagoģijas zinātnes priekšmets ir audzināšanas/pašaudzināšanas un mācīšanas/mācīšanās vienotība pedagogiskajā darbībā.

Audzīšanas/pašaudzināšanas un mācīšanas/mācīšanas produkti ir atšķirīgi. Audzināšanas/pašaudzināšanas rezultāts ir cilvēka attieksme pret sevi, citiem cilvēkiem, darbu, kultūru, valsti un dabu. Mācīšanas/mācīšanās rezultāts ir uz attieksmēm balstītas zināšanas, prasmes, pašpiederze un kompetence.

Šādu pedagoģijas zinātnes priekšmeta maiņu galvenokārt nosaka 1) ideja par cilvēku kā augstāko vērtību sabiedrībā un 2) audzināšanas kā sabiedrības funkcijas mērķis — audzināt brīvu, patstāvīgu un atbildīgu cilvēku. Galvenais līdzeklis šī mērķa sasniegšanai ir vienaudžu un pieaugušo — skolotāju, vecāku, bērnu, skolēnu, studentu, mācībspēku — līdztiesīga sadarbība, kurā mērķtiecīgi veidota pašpiederze kļūst par cilvēka darbības kompetences pamatu.

Gan pedagoģijas teorijas, gan prakses analīze rāda, ka audzināšanas/pašaudzināšanas un mācību funkciju realizācijai vienotībā galvenais līdzeklis ir mācīšana un mācīšanās. Lai nodrošinātu mērķtiecīgas pašattīstības vadības prasmju apguvi, tam nepieciešama jauna pieeja, jaunas likumsakarības un principi audzinošo mācību organizēšanā. Katram cilvēkam jau bērnībā ir jāsaprot sava attīstība, jāapgūst jauni paradumi un pašregulācija, un tas ir galvenais pedagogiskās darbības objektīvais produkts, kas sasniedzams mērķtiecīgi organizētā pedagogiskajā procesā.

Pedagoģijas zinātnes priekšmets ir galvenā metodoloģijas kategorija. Pedagoģijas priekšmeta precizēšana prasa arī skaidrot pedagoģijas zinātnes citas kategorijas. Mēs esam liecinieki tam, ka izglītības, audzināšanas un mācību procesi atpaliek no straujām izmaiņām tautsaimniecībā, ekonomikā, tehnoloģiju attīstībā, politikas, kultūras, sporta attīstībā. Straujās izmaiņas mūsdienu pasaulē var salauzt veselās pusaudžu un jauniešu paaudzes, kuras, beidzot mācību iestādes,

ieiet “svešā” pieaugušo darba (bezdarba) vidē, jo nav sagatavojušies ne mūsdienu cilvēku attiecībām (cīņai par varu un naudu), ne lietu vai sociālajai videi, ne profesionālai darbībai. Tādēļ mūsdienās pedagoģijā kļūst nozīmīgas pamatkategorijas:

- 1) audzināšanas/pašaudzināšanas vienota procesa galvenais pedagoģiskais līdzeklis ir mācīšanas/mācīšanās vienotība, kas nodrošina personības līdzsvarotu biopsihosociālo attīstību;
- 2) audzinošās mācības vai studijas, kas pedagoģiskajā darbībā nodrošina attieksmju, zināšanu, prasmju apguvi, kuras veido skolēnu un studentu pašpiederzi;
- 3) uz pašpiederzi balstīta kompetence kā pedagoģiskā procesa objektīvais produkts un subjektīvais rezultāts, kas norāda uz iegūto izglītības līmeni (pamata, vidējo, augstāko);
- 4) pedagoģiskās darbības gaitā pilnveidojas cilvēka attīstība, kas ir pedagoģiskā procesa rezultāts. Attīstība ir psiholoģijas zinātnes kategorija, taču tās pilnveidošanos nosaka pedagoģiskie līdzekļi un paša bērna, skolēna, studenta attieksme pret savu uzvedību, darbību.

Divdesmit pirmā gadsimta pētniecība prasa pedagoģijas attīstībā veicināt starpzinātņu raksturu. To nosaka fiziskās, psihiskās un sociālās cilvēka dzīvesdarbības līdzsvarotas attīstības nepieciešamība. Tādēļ gan pedagogu profesionālajā izglītībā, gan skolā, gan augstskolā cilvēka veseluma izpratnei nepieciešams apgūt psiholoģiju, ģenētiku, anatomiju, fizioloģiju, antropoloģiju, loģiku, vēsturi, tiesības un socioloģiju. Mūsdienu pedagogs mūža garumā sekmē cilvēka dotumu — spēju, kustības kā esamības, uztveres—iztēles, saprašanas—izpratnes, attieksmju, zināšanu un prasmju veidošanos un apguvi, pašpiederzes un rīcības kompetences pilnveidošanos. No šī nelielā audzināšanas—mācību—attīstības procesa komponentu uzskaitījuma varam izprast

pedagoga profesijas nozīmīgumu un sarežģītību katra cilvēka un visas sabiedrības dzīvē. Tādēļ pedagogu izglītība valstī organizējama īpaši — uz nākotni virzītas teorijas un prakses vienībā.

Jaunās paaudzes mācīšanās intensitāte veido priekšstatus par dabu, cilvēku un sabiedrību. Audzināšanas kvalitāte mācīšanās procesā jāpēta skolotājiem kopā ar skolēniem, mācībspēkiem ar studentiem, lai vērtētu attieksmju veidošanos, zināšanu, prasmju un pašpiederzes apguvi. Tas prasa no skolotāja un skolēna, mācībspēkiem un studentiem sistēmdomāšanu, pedagoģiski analizējot izziņas darbību sistēmā, veselumā, audzināšanas/pašaudzināšanas, mācīšanas/mācīšanās un attīstības komponentu mijšakarībā un mijattiecībās. Erudīcijas pamats ir izglītības konkrēta līmeņa ieguve, apgūtā satura personīgais novērtējums.

Nepieciešamība definēt pedagoģijas zinātnes priekšmetu nosaka arī vajadzību precizēt pašas pedagoģijas zinātnes būtību. Pedagoģijas zinātne ir vēsturiski izveidojies audzināšanas un mācību teoriju kopums, apkopotā cilvēces un tautu pieredze par humāni orientētu audzināšanu/pašaudzināšanu, mācīšanu/mācīšanos progresīvi organizētā valsts izglītības sistēmā, kas virzīta uz brīva, patstāvīga un atbildīga cilvēka attīstību. Pedagoģijas zinātnes uzdevums ir teorētiski pamatot cilvēka fizisko, psihisko, sociālo mērķtiecīgu katra skolēna, studenta pašattīstības vadību, lai cilvēka attīstības sekmēšanā novērstu stihiskumu. Pašlaik Latvijas skolās un augstskolās pedagoģiskajā procesā ir pretruna starp vajadzību mērķtiecīgi organizēt skolēnu, studentu attīstības vadību un šīs funkcijas stihiskumu.

Tas nozīmē, ka nepieciešams izstrādāt visu izglītības pakāpju skolēniem un studentiem mācīšanās saturu un tā apguves organizācijas pedagoģijas un psiholoģijas teorētiskos un inovatīvos prakses attīstības pamatus. Tas prasa visu līmeņu pedagogu kvalifikācijā ieviest laikmetīgas pieejas tālāk mācīšanās

procesam, lai apgūstamais saturs skolēniem būtu personīgi nozīmīgs sadarbībā ar skolotājiem. Līdz mūsu dienām mācību saturā izkristalizējušās trīs nozīmīgas sfēras, kurām pamati katram apgūstami bērnībā ģimenē un skolā.

Biosfēras jeb cilvēka un dabas saturu veido dabas vide, kosmoss, ražošanas un ekonomikas procesi, ekoloģija, dzīvā un nedzīvā daba.

Otro sfēru veido cilvēka un sabiedrības attiecību sistēma — *sociosfēra*. Apzinot šo sfēru, bērns, jauniešs, pieaugušais apzinās sevi kā sabiedrisku būtni, kas atbildīga par cilvēkiem, sabiedrību un sevi atbilstoši savai sirdsapziņai un sabiedrības vajadzībām.

Trešās sfēras saturs veidojas pašā cilvēkā: paša saprāta apzināšanās, izziņas vajadzība, racionāla un emocionāla domāšana, uzvedības pašregulācija, personības īpašību un atieksmju apguve. Tā ir cilvēka *psihosfēra*.

Katra cilvēka attīstības pamatā ir mērķtiecīga mācīšanās no bērnudārza līdz augstskolas diploma saņemšanai.

Tādēļ būtisks līdzeklis mērķa sasniegšanai pedagoģiskajā procesā ir mācīšanās vides nodrošināšana. Tas nozīmē tradicionālo informatīvo vidi papildināt ar mūsdienīgiem un efektīviem skolēniem un skolotājiem pieejamiem informācijas līdzekļiem: kinofilmu fragmentiem, videofilmām vai to fragmentiem, problēmnoteikšanas un risināšanas diskusijām, precīzi atklājot pretrunas cilvēku dzīvesdarbībā, dabā, sabiedrības attīstībā, tāpat arī iespēju radīšana pretrunu risināšanai. Mūsdienu atvērtajā pasaulē starptautiskā pedagogu sadarbība veicina progresīvu pedagoģijas ideju un prakses attīstību.

Avoti un piezīmes

- ¹ Delors J. *Learning: the Treasure Within — Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century*, UNESCO. 1996, p. 23. <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo.pdf>, sk. 2018. g. 10. nov.
- ² Špona A. *Mūsdienu skolēni Rīgā un Maskavā*. Rīga: Raka, 2011.
- ³ Ordine N. *Nelietderīgā derīgums*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2017, 14. lpp.
- ⁴ *Ibid.*, 11. lpp.
- ⁵ Prensky M. *Digital Game-based Learning*. New York: McGraw-Hill, 2001.
- ⁶ Dēķens K. *Rokasgrāmata pedagoģijā*. Rīga, 1919.
- ⁷ Špona A., Čamane I. *Audzināšana/pašaudzināšana*. Rīga: Raka, 2009, 223. lpp.
- ⁸ Šteinberga A. *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Raka, 2013, 59. lpp.
- ⁹ Špona A. *Audzināšanas teorija un prakse*. Rīga: Raka, 2001, 162. lpp.
- ¹⁰ *Ibid.*, 49. lpp.
- ¹¹ Fihte J. G. *Cilvēka sūtība: Par cilvēka lielumu*. No vācu val. tulk. V. Gammeršmidts; priekšv. rakst. un piez. kārtojusi M. Kūle; red. N. Antēns. Rīga: Zvaigzne, 1991, 165 lpp.
- ¹² Dewey J. *Demokratie und Erziehung: Eihnr Einleitung in die Philosophische Pädagogik*. Weinheim U. A.: Beltz, 2000, 537 S.
- ¹³ *Ibid.*
- ¹⁴ Giese M. Der Erfahrungsbegriff in der Didaktik — eine semiotische Analyse. *Zeitschrift für Pädagogik*, Jan./Feb., 2010, S. 69–89. urn:nbn:de:0111-opus-71360.
- ¹⁵ *Ibid.*, S. 75.

Par autori

Dr. habil. paed. **Ausma Špona** ir Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes profesore. Pētījumu tematika: vispārīgā pedagoģija, audzināšanas teorija un metodika. Viņa ir piedalījusies starptautiskos pētījumos kopā ar Vācijas, Nīderlandes, Grieķijas, Spānijas, Krievijas zinātniekiem. Aktīvi konsultē un vada doktora darbu izstrādi Latvijas un Vācijas topošajiem pedagoģijas zinātniekiem, ir 64 aizstāvēto disertāciju zinātniskā vadītāja. Profesore ir vairāk nekā 200 zinātnisko un metodisko publikāciju, 14 monogrāfiju un kolektīvo monogrāfiju autore.

About the Author

Dr. habil. paed. **Ausma Špona** is a professor of the Faculty of Pedagogy, Psychology and Art, University of Latvia. Research interests: general pedagogy, theory and methods of upbringing. She has participated in international research studies together with scientists from Germany, the Netherlands, Greece, Spain, and Russia. Consultant and leader of doctoral dissertations for prospective Latvian and German researchers in pedagogy; under her scientific guidance, 64 dissertations have been defended. Author of more than 200 scientific and methodical publications, 14 monographs and collective monographs.

NEW OBJECT OF PEDAGOGY STUDIES

Ausma Špona

ausma.spona@lu.lv

Summary

Key words: *object of pedagogy studies, objective of upbringing/education, upbringing/self-education, self-experience, cooperation/collaboration*

Pedagogy, along with its complex object of study — upbringing/education — is indissolubly linked with the processes of societal development. The roots of pedagogy are directly related to the cultural-historical development of our civilization. The problems associated with upbringing have come to the forefront in the work of many researchers and scientists of the late 20th and early 21st centuries. It is a time when many countries are substituting totalitarian regimes with democracy. Therefore, in accordance with the necessities of our age, this article argues for a new object of study in the science of pedagogy.